

BŪSIM *noturīgāki!*

INFORMATĪVS MATERIĀLS
DEZINFORMĀCIJAS KAITĪGĀS IETEKMES
MAZINĀŠANAI UZ PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS
ORGANIZĀCIJU DARBU

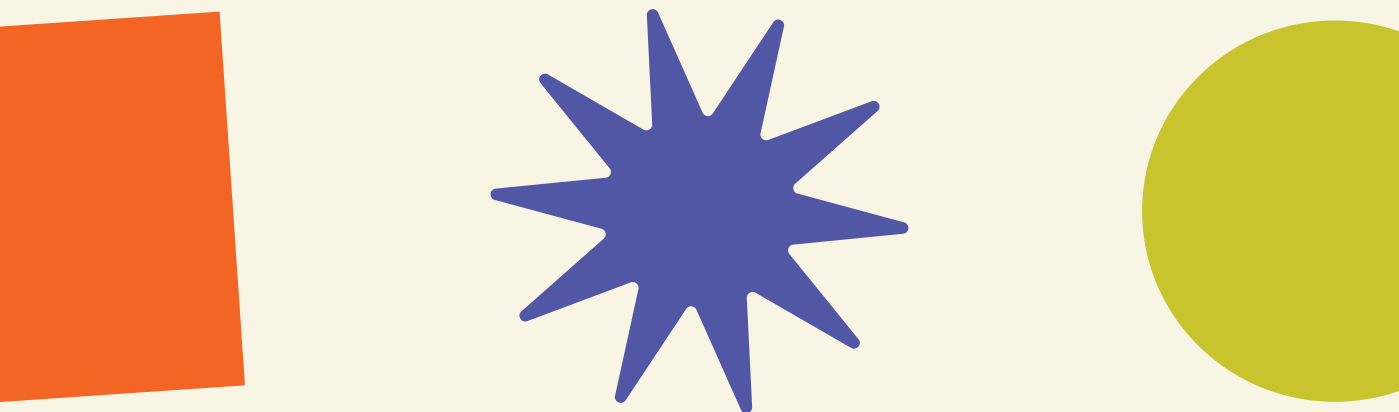

Šī publikācija sagatavota **TechSoup Europe Digitālā aktivisma programmas ietvaros** ar Baltijas Mediju izcilības centra atbalstu, finansētājs google.org. Sadarbības projektu "Organizāciju noturības stiprināšana dezinformācijas jautājumos" īstenoja Latvijas Platforma attīstības sadarbībai, Latgališu kultūrys kusteiba "Volūda" un Pasaules Dabas Fonds. Projekta pasākumos iesaistījās vairāk kā 10 citas nevalstiskās organizācijas.

Par publikācijas saturu atbild Latvijas Platforma attīstības sadarbībai. Publikācija neatspoguļo google.org, TechSoup un Baltijas Mediju izcilības centra skatījumu.

Pateicamies līdzautorēm Vidzemes Augstskolas asociētajai profesorei Agnesei Dāvidsonei un Vidzemes Augstskolas lektorei Mārai Arājai par ieguldījumu publikācijas tapšanā.

© Latvijas Platforma attīstības sadarbībai, 2024.

Biedrība "**Latvijas Platforma attīstības sadarbībai**" (LAPAS) dibināta 2004. gadā un apvieno 43 pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas darbojas globālās izglītības, attīstības sadarbības, humānās palīdzības, ilgtspējīgas attīstības un kopienu noturības jomā.

Latgališu kultūrys kusteiba "**Volūda**" (juridiski biedrība "LgSC") oficiāli darbojas kopš 2005. gada, bet neoficiāli vēl senāk. Šobrīd apvieno 30 biedrus no Latvijas, Vācijas, Polijas, kā arī vairāk nekā 20 atbalstītāju un interesentu, kuriem ir svarīgi saglabāt un attīstīt Latgales un latgalisko kultūrtelpu, latgaliešu valodu, kā arī kustināt pilsoniskās sabiedrības procesus Latgales reģionā.

Pasaules dabas fonds ir Latvijā reģistrēta sabiedriskā labuma organizācija, World Wide Fund for Nature (WWF) asociētais partneris, kas Latvijā darbojas kopš 1991. gada. Pasaules dabas fonda misija ir veidot nākotni, kurā cilvēki un daba dzīvo harmonijā. Organizācijas mērķis ir dabas aizsardzība, lai saglabātu ģenētisko, sugu un ekosistēmu daudzveidību, nodrošinātu atjaunojamo dabas resursu nenoplicinošu izmantošanu tagad un nākotnē, palīdzētu samazināt piesārņojumu, dabas resursu un enerģijas izšķērdīgu patēriņu.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	4
INFORMĀCIJAS TELPAS TRAUCĒJUMI	6
KĀPĒC TRAUCĒJUMI INFORMĀCIJAS Telpā ir kaitīgi?	8
DEZINFORMĀCIJAS IETEKME UZ PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ORGANIZĀCIJĀM	11
DEZINFORMATORU UZTURĒTIE MĪTI PAR PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ORGANIZĀCIJĀM	13
KĀ ORGANIZĀCIJĀM ČINĪTIES AR PRET SEVI VĒRSTU DEZINFORMĀCIJU	15
ČETRI FAKTORI, KAS VAR BŪTISKI STIPRINĀT ORGANIZĀCIJAS SPĒJU STĀTIES PRETĪ DEZINFORMĀCIJAS DRAUDIEM:	
KĀ SAGATAVOTIES DEZINFORMĀCIJAI, KAS VAR SKART NVO	
POTENCIĀLĀS REAKCIJAS UZ DEZINFORMĀCIJU IZVĒRTĒŠANA	19
NODERĪGI RESURSI	20

IEVADS

Aktīvi, darbīgi, savas dzīvesvietas, savas valsts attīstībā ieinteresēti iedzīvotāji – pilsoniskā sabiedrība - ir nozīmīgs spēks demokrātijas principu uzturēšanā un iedzīvināšanā. 2024.gada augustā publicēts ziņojums par pilsoniskās sabiedrības attīstības tendencēm Baltijas valstīs un tajā skaitā Latvijā, iezīmē, ka pilsoniskās iesaistīšanas jomā mēs piedzīvojam izaugsmi, aizvien vairāk iedzīvotāju aktīvi piedalās dažādu jautājumu apspriešanā, publiski iestājas par svarīgu problēmu risināšanu¹.

Vietējās pilsoniskās sabiedrības organizācijas nodrošina dažādu valsts pārvaldes procesu pārraudzību un caurspīdīgumu. Notiek centieni daudz vairāk iesaistīt jauniešus un dažādas iepriekš marginalizētas grupas kā cilvēkus ar īpašām vajadzībām, etniskās minoritātes utml., lai mazinātu diskriminācijas riskus un dzīvē ieviestu cilvēktiesību principus. 2022.gadā, sākoties pilna mēroga Krievijas iebrukumam Ukrainā, pilsoniskās sabiedrības organizācijas ļoti dažādos veidos spēja mobilizēt iedzīvotājus Latvijā atbalsta sniegšanai – ziedojumu un nepieciešamu lietu vākšanai un nogādāšanai Ukrainā, dzīvesvietas nodrošināšanai uz Latviju atbēgušajiem Ukrainas iedzīvotājiem. Tieši pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir tās, kas aktualizējušas gan ilgtermiņa plānu nepieciešamību attiecībā uz Ukrainas iedzīvotāju izmitināšanas, iz-glītības, nodarbinātības un citiem jautājumiem. Iepriekš, COVID-19 pandēmijas laikā, sākoties t.s. “mājsēdei” - būtiskiem ierobežojumiem attiecībā uz publisku vietu apmeklēšanu (veikali, aptiekas utml.) - pilsoniskā sabiedrība ātri spēja piedāvāt risinājumus – pat izveidojoties jaunām iedzīvotāju kustībām kā, piemēram, iniciatīvai “Paliec mājās!”². Baltijas valstis ir uzrādījušas progresu LGBTQ+ kopienas tiesību veicināšanā, kur arī liela loma bijusi tieši aktīvo iedzīvotāju iesaistei.

Darbs varētu notikt daudz sekmīgāk, bet diemžēl ir kāds apstāklis, kas rada postošas sekas un grauj pilsoniskās sabiedrības organizāciju centienus – tās ir pret pilsonisko sabiedrību visā pasaulē vērstās dezinformācijas kampaņas. Virkne pētnieku pat uzskata, ka dezinformācija – apzināti melīgs, maldinošs, ar ļaunu nolūku radīts safabricēts saturs – daudzviet pasaulē sabiedrības acīs tā degradē pilsoniskās sabiedrības jēdzienu, ka rodas reāls apdraudējums demokrātisku valstu tālākai pastāvēšanai³. Bet uzticēšanās pilsoniskās sabiedrības jomā ir pati svarīgākā “valūta”. Tā svarīga gan lielāka mēroga organizācijām, kas var pretendēt uz valsts budžeta finansējumu vai starptautisko finansētāju atbalstu, gan mazākām un reģiona mēroga organizācijām, kas savas darbības īstenošanai paļaujas uz pašvaldību un ziedotāju spējām atbalstīt organizāciju.

Diemžēl dezinformācijas bīstamās sekas ir uzticēšanās mazināšanās pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Kupls pulks pilsoniskās sabiedrības organizāciju

¹ <https://en.hive-mind.community/blog/910.navigating-disinformation-trends-and-civil-society-challenges-in-central-and-eastern-europe-regional-mapping-reports-2023-2024>

² Sākotnējā kustība “Paliec mājās” pārveidota par “Viegli palīdzēt”, informācija par to pieejama šeit: <https://visasiespejas.lv/organization/viegli-palidzet>

³ Par dezinformācijas postošo ietekmi un Eiropas Savienībā uzsāktajām iniciatīvām tās ierobežošanai skaidrojošs materiāls pieejams šeit: <https://www.cilvektiesibas.info/raksti/digitalo-pakalpojumu-akts-dezinformacija-un-izpausmes-briviba>

gan Latvijā, gan pasaulē nodarbojas ar dezinformācijas atspēkošanu, veic faktu pārbaudes, izglīto sabiedrību par medijpratības jautājumiem. Šis informatīvais materiāls ir veidots kā palīgs ikvienam pilsoniskās sabiedrības pārstāvim, kas vēlas stiprināt izpratni par dezinformatoru nolūkiem, kad tie vēršas pret pilsonisko sabiedrību un pret to redzamāko, publiski identificējamo daļu – nevalstiskajām organizācijām, kā arī praktisku padomu apkopojums nevalstisko organizāciju pārstāvjiem, kā organizāciju ikdienas darbībā mazināt dezinformācijas kaitīgo ietekmi uz savu darbību. **Ļoti ceram un vēlam, lai šis materiāls palīdz jums būt stiprākiem un noturīgākiem!**

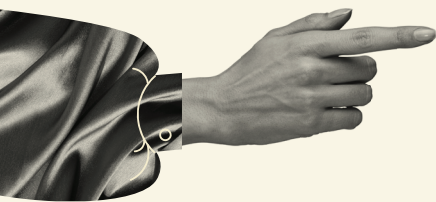

INFORMĀCIJAS TELPAS TRAUCĒJUMI

Par informācijas telpas traucējumiem sauc tādas parādības, kas rada riskus informācijas telpas lietotājiem, kuru interesēs ir saņemt objektīvu, faktos balstītu informāciju. Kā būtisks informācijas telpas traucējums bieži tiek minēta manipulēta informācija. Mūsdienu informācijas vidē ir trīs izplatīti manipulatīva satura veidi: nepatiesa informācija (misinformation), dezinformācija (angliski: disinformation), un kaitnieciska informācija (malinformation). Starptautiskās organizācijas IREX izveidotajā informatīvajā materiālā⁴ skaidrots, ka **nepatiesa informācija** pārsvarā tiek izplatīta bez tiša nolūka maldināt. Nepatiesa informācija rodas, piemēram, ja tās autors ir kļūdījies, nav rūpīgi pārbaudījis informācijas avotus, ir paļāvies uz baumām utml. Šādu informāciju var labot, atsaukt, papildināt, lai novērstu informācijas nepilnības.

Dezinformācija savukārt ir apzināti radīta nepatiesa informācija ar skaidru nolūku kaitēt kādam indivīdam vai organizācijai, maldināt sabiedrību, radīt satraukumu un bailes, iebiedēt, atturēt no kaut kā darīšanas, vai gluži otrādi – likt cilvēkiem pa galvu pa kaklu mesties kaut ko darīt. Dezinformators, izplatot apzinātu radītu nepatiesu informāciju, plāno gūt noteiktu labumu. 2023.gadā Ministru kabinetā apstiprinātajā Konceptuālajā ziņojumā par valsts stratēģisko komunikāciju un informatīvās telpas drošību 2023.–2027. gadam iekļautā dezinformācijas definīcija skan šādi: “dezinformācija ir nepatiess vai maldinošs saturs, kas tiek izplatīts ar nolūku maldināt un/vai gūt ekonomisku vai politisku labumu un kas var radīt kaitējumu valstij un sabiedrībai vai kādai tās daļai”⁵. Vienkāršāk sakot, dezinformatora izplatītajai informācijai ir jārada nepatīkamas sekas un zaudējumi tam, pret ko šī informācija ir vērsta.

Bieži nepatiesu informāciju un dezinformāciju ir grūti atšķirt. Tas tāpēc, ka informācijas saņēmējam pārsvarā nav zināms, vai satura veidotājs ir kļūdījies, vai ir apzināti safabricējis nepatiesu informāciju. Vēl sarežģītāku visu padara tas, ka dažkārt dezinformācija var saturēt kādus faktus, dažas patiesības druskas, kas piešķir informācijai zināmu ticamību. Tas samulsina un neļauj uzreiz šo informāciju noraidīt kā safabricētu. Tālāk ir apkopotī daži veidi, kā informāciju var sagrozīt tādā līmenī, ka ir grūti saprast, kas ir patiesība un kas ir meli:

Viltus sasaiste – virsraksts un pievienotie fotoattēli neatbilst ar tālāk izklāstītās informācijas būtību. Šo paņēmieni dezinformatori bieži izmanto, paļaujoties, ka auditorija iepazīsies tikai ar virsrakstu un fotoattēliem, neiedziļinoties pārējā informācijā.

Viltus konteksts – patiesībai atbilstošs fakts tiek sakombinēts ar izdomātu kontekstu, kas rada greizu iespaidu par notikušo.

Pārveidots saturs – sākotnēji patiesa informācija vai fotoattēli tiek daļēji pārveidoti, lai pielāgotu dezinformatoru izdomātajam vēstījumam.

Trešais informācijas traucējumu veids, **kaitnieciska informācija**, ir pārsvarā patiesa, taču tiek mērķtiecīgi izplatīta, lai kaitētu kādam konkrētam cilvēkam, piemēram, sabiedrībā populārai personai, politiķim, vai arī noteiktai organizācijai. Mērķis kaitnieciskas informācijas izplatīšanai ir reputācijas sagraušana. Kaitnieciskas informācijas izplatīšana ir iespējama, ja tās radītāja rokās nonāk organizāciju vai indivīdu kompromitējoši materiāli, piemēram, fotogrāfijas, vēstuļu kopijas, e-pastu sarakste u.c..

Ik pa laikam, runājot par informācijas telpas piesārņojumu, izskan arī termins **"viltus ziņas"** (fake news). No šī vārdu savienojuma lietošanas būtu vēlams atturēties. Dezinformācijas apkarošanā ietekmīgais Pointera institūts ASV (Poynter Institute) skaidro, ka viltus ziņu piesaukšana ir daļa no populisma retorikas un to plaši izmanto politiķi, kuri gūst popularitāti, vērstoties pret medijiem un diskreditējot žurnālistu darbu, ja tie, piemēram, publicē politiķiem netīkamu informāciju⁶. Diemžēl šis termins ap 2017.gadu ātri kļuva populārs, un joprojām ik pa laikam to lieto gan paši žurnālisti, gan arī pētnieki, lai apzīmētu informācijas traucējumus, lai gan piemērotāk būtu lietot iepriekš minētos terminus kā dezinformācija vai nepatiesa informācija.

COVID-19 pandēmijas laikā ir radies termins **"infodēmija"**. Tas izveidots, kombinējot vārdus "informācija" un "pandēmija". Ar šo terminu apzīmē ar veselības jomu kopumā un īpaši ar konkrēto vīrusu saistītās ārkārtīgi masīvo dezinformācijas izplatību⁷.

Viens no pēdējo gadu visvairāk apspriestajiem informācijas traucējumiem ir **dziļviltojumi** (deep fakes). Līdz ar mākslīgā intelekta risinājumu attīstību, parādās iespējas izveidot saturu, kurā ir redzami un dzirdami cilvēki runājam vai darām tādas lietas, ko nekad viņi neteiktu vai nedarītu. Dziļviltojumus var izveidot tā, ka tos pagaidām nav iespējams atšķirt no autentiskas skaņas vai video. Tas diemžēl paver jaunas iespējas dezinformācijas veidotājiem, bet sociālo mediju satura patērētājiem liek būt daudz uzmanīgākiem, pamanot kaut ko, kas šķiet skandalozs un ko izplata apšaubāmi avoti.

⁴ IREX izstrādātais mācību materiāls pieejams šeit: <https://veryverified.eu/lv/nodaldas/4-nodala/a-sadala-kas-ir-dezinformacija/informativas-telpas-piesarnojums>

⁵ <https://likumi.lv/ta/id/339106-par-konceptualo-zinojumu-konceptualais-zinojums-par-valsts-strategisko-komunikaciju-un-informativas-telpas-drosibu-2023-2027>

⁶ Avots angļu valodā: <https://www.poynter.org/fact-checking/2017/should-we-stop-saying-fake-news/>.

Kā arī, angļiski papildus var iepazīties ar Ziemeļvalstīs veiktu pētījumu par šā termina lietojumu: <https://nordmedianetwork.org/latest/news/fake-news-or-misinformation-the-messy-conceptual-landscape-of-journalistic-terminology/>

⁷ Par infodēmiju labs skaidrojums ir Pasaules veselības organizācijai (angļu valodā): https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1

KĀPĒC TRAUCĒJUMI INFORMĀCIJAS TELPĀ IR KAITĪGI?

Laikam pati vienkāršākā atbilde uz minēto jautājumu būtu tāda: jo informācijas telpas traucējumi atstāj sekas. Dezinformatori diemžēl sasniedz savus mērķus. Dezinformācija un mēģinājumi ar tās palīdzību maldināt, iespaidot, nodarīt kaitējumu cilvēces vēsturē ir pastāvējuši vienmēr. Bet kā gan dezinformatoriem tas izdodas? Gadu desmitiem dažādu zinātņu jomās indivīdi ir tikuši uzlūkoti kā primāri racionālas būtnes, kas spēj izvērtēt viņiem pieejamās rīcības iespējas un pieņemt lēmumus, pamatojoties uz racionāliem apsvērumiem⁸. Līdzīgi ir arī informācijas satura patēriņā, kur viens no ļoti ietekmīgiem uzskatiem ilgstoši bijis šāds: ja sniegsim iedzīvotājiem pietiekami daudz zināšanu, ja uzlabosim cilvēku kritisko domāšanu un iepazīstināsim tos ar argumentācijas pamatprincipiem, tad cilvēki kļūs noturīgāki pret dezinformāciju. Tikai pēdējos gados nostiprinās pārliecība, ka racionālais un iracionālais cilvēka prātā cieši mijiedarbojas, un uz daudziem kairinājumiem ikdienā mēs vispirms reaģējam ar savu iracionālo pusi⁹. Tāpēc skaidrs, ka sabiedrības noturību pret dezinformāciju stiprināt nemaz nav tik viegli. Jo ik pa laikam novērojam, ka cilvēki, kuri it kā ir labi informēti un zinoši, tomēr rīkojas pretēji tam, kā būtu jārikojas, pamatojoties uz šīm zināšanām. Lielu lomu informācijas patēriņā spēlē dažādi indivīda līmeņa faktori: personības iezīmes, neapzināti pieļautas domāšanas kļūdas, tā sauktās heuristikas (domāšanas īsceļi) un citi aspekti. Zemāk ir apkopoti daži šādi indivīda līmeņa kognitīvie un emocionālie faktori, kas var traucēt objektīvai informācijas uztverei¹⁰.

Apstiprinājuma kļūda: pieķeršanās informācijai, kas apstiprina jau esošos priekšstatus, saskan ar iepriekš zināmo.

Pārmērīga vispārināšana: pārsteidzīgu vispārīgu secinājumu izdarīšana bez pietiekamiem pierādījumiem, piemēram, valdībai nekad nevar uzticēties, visi mediji melo utml.

Informācijas viengabalainība: uzticamāka šķiet tāda informācija, kurā nav pretrunu, kas nav sarežģīta, ir viegli uztverama. Dezinformācija bieži tiek konstruēta šādā veidā – pasludinot vienīgo patiesību, un tas to atšķir no ekspertu sagatavotas informācijas, kurā var tikt ietverta arī, piemēram, aplūkotā jautājuma kritika.

Atkārtotības kļūda: patiesāka šķiet informācija, kas tiek dzirdēta/redzēta visbiežāk.

Intuitīvās domāšanas dominēšana pār analītisko domāšanu: "sestais prāts", kas liek pieņemt lēmumus bez loģiska pamata. Uzticēšanās populārām, pazīstamām personām: patiesāka šķiet informācija, ko sniedz kāds populārs mūziķis vai aktieris, nevis tā, ko sniedz jomas eksperts.

Politiskās piederības ietekme: tiek dota priekšroka informācijai, ko sniedz indivīda atbalstītās politiskās partijas līderi, pārstāvji.

Uzticēšanās sev tuviem cilvēkiem: tuvu draugu, radnieku, citu tuvu cilvēku teikto mēs mazāk apšaubām, retāk pārbaudām. Psihologijā šo sauc par iekšgrupas un ārgrupas efektu.

Reagēšana uz emocionālu vēstījumu: dezinformatori bieži rada tādu saturu, kas rada spēcīgas emocijas, jo to labāk atceras, kā arī emocijas liek mums strauji rīkoties.

Izvairīšanās no ziņām, ziņu nogurums: aizvien pieaugoša tendence apzināti nepatērēt mediju ziņu saturu, mēģinājumi izvairīties no ziņu pārsātinājuma, kas attiecīgi noved pie neinformētības un potenciālas nonākšanas dezinformācijas ietekmē.

“Meln vai balts” domāšana: vēlme pārāk ātri pieņemt lēmumu, kā rīkoties, ignorējot, ka situācijas var būt neskaidras, var būt pārāk daudz nezināmo, ir nepieciešams meklēt papildu informāciju.

Ticība savvērestības teorijām: pārliecība, ka pastāv, piemēram, kādas sabiedrībai slēptas varas struktūras (pasaules valdība), ka no sabiedrības tiek slēpti būtiski fakti par nozīmīgām norisēm pasaulē – slimību izplatīšanos, kariem, terorisma aktiem, tehnoloģiju attīstību utml.

Neuzticēšanās autoritātēm, ekspertiem, zinātniekiem: balstās neizpratnē par zinātnieku darbu, saistāma ar zemu zinātnes pratību, kas diemžēl raksturīga sabiedrībām daudzās valstīs.

8 Racionālās izvēles teorija ir plaši izmantota ekonomikā, socioloģijā, kā arī tiek izmantota pilsoniskās sabiedrības pētījumos. Piemēram, šajā pētījumā analizēts pilsoniskās racionalitātes modelis (angļu valodā): <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10714420009359466>

9 Par cilvēka uztveri, lēmumu pieņemšanu, informācijas patēriņu digālā vidē Latvijā pētījumus veic un visai bieži ar savām atziņām gan medijos, gan publiskos pasākumos dalās, piemēram, Latvijas Universitātes pētnieki Mārtiņš Priedols un Jurgis Šķilters.

10 Apkopojums sagatavots, izmantojot šos avotus: <https://www.nature.com/articles/s44159-021-00006-y>; <https://skeptical.lv/portfolio/domasanas-kludas/>; <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9548403/>

Vienlaikus lielu lomu spēlē arī vide, kurā notiek informācijas patēriņš. Daži no pētnieku izceltajiem konteksta faktoriem, kas palīdz dezinformācijai izplatīties, ir zemāk.

Sociālo mediju plašais lietojums informācijas patēriņā:

Pētījumi rāda, ka kopš 2021.gada Latvijā informācijas patēriņā interneta mediji (sociālo mediju vietnes un interneta ziņu portāli) apsteidz pārējos mediju veidus¹¹. Informāciju sociālajos medijos var publicēt ikviens, tā reti tiek pārbaudīta, informācijas kvalitāte daudzos gadījumos ir ļoti apšaubāma. Sociālo mediju algoritmi izceļ informāciju, kas apstiprina jau cilvēku esošos uzskatus, rada viltus sajūtu par kāda viedokļa dominanci.

Tradicionālo mediju satura patēriņa samazināšanās:

Iedzīvotāju ikdienas satura patēriņā sarūk informācijas apjoms, kas ir ticis sagatavots, izmantojot uzticamus avotus, faktu pārbaudi un citas kvalitatīvam, atbildīgam mediju darbam raksturīgas prakses.

Informācijas aprites ātrums un apjoms:

Par jebkuru ievēriņas cienīgu notikumu vai jautājumu ļoti īsā laikā tiek radīts milzīgs informācijas daudzums. Ar informācijas radīšanu un izplatīšanu, bieži vien izmantojot vienus un tos pašus kanālus (sociālo mediju platformas), nodarbojas gan tie, kuriem ir labi nolūki (piemēram, informēt, sniegt norādes, kā rīkoties, skaidrot, palīdzēt labāk izprast notiekošo), gan arī tie, kuri vēlas maldināt, mulsināt, izplatīt baumas, panākt, ka sabiedrība rīkojas pretēji savām interesēm, paliek pasīva tur, kur būtu nepieciešama aktivitāte utml. Kā arī sacensība par auditorijas uzmanību un vēlme būt pirmajiem starp dažādiem informācijas sniedzējiem nereti noved pie kļūdainas vai līdz galam nepārbaudītas informācijas publicēšanas.

Neskaidrās robežas starp dažādiem satura veidotājiem:

Sabiedrībai aizvien grūtāk kļūst atšķirt kvalitatīvu informācijas veidotāju no tāda, kurš nedarbojas sabiedrības interesēs. Notiek ziņu un viedokļu satura saplūšana. Valda kļūdaina ietekmētāju un politisku uzskatu paudēju uzskatīšana par objektīviem informācijas sniedzējiem.

¹¹ <https://www.neplp.lv/lv/petijumi>

DEZINFORMĀCIJAS IETEKME UZ PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ORGANIZĀCIJĀM

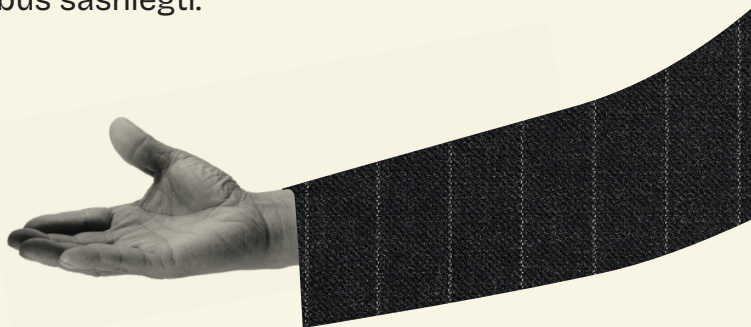
Nevalstiskajām organizācijām (NVO) starp svarīgākajiem veiksmes faktoriem ir to reputācija un uzticēšanās, kas nodrošina sabiedrības vēlmi iesaistīties, kā arī spēja piesaistīt finanšu un citus resursus. Dezinformācijas kampaņu pret NVO mērķi pārsvarā ir vērsti uz šo veiksmes faktoru graušanu. Šādu kampaņu iespējamās postošās sekas var iedalīt piecās grupās:

- 1 Reputācijas zaudējums:** izteikti nepamatoti apvainojumi par it kā pieļautām ne-likumībām, iespējamiem sakariem, piemēram, ar organizētās noziedzības pasauli, vai iespējamiem citiem pārkāpumiem diskreditē organizāciju darbu, nomelno tās ziedotāju, finansētāju un visas sabiedrības acīs, liek zaudēt uzticēšanos. Interesu aizstāvības organizācijām var zust atbalsts no to mērķa grupām, kā arī sadarbības organizācijām.
- 2 Ārkārtas kontroles, neplānoti izdevumi tiesvedībām un darbinieku laika patēriņš:** ja par kādu organizāciju apzināti tiek izplatīta dezinformācija par iespējamām nelikumīgām darbībām, tad, visticamāk, pieaug laika un citu resursu patēriņš, kas jāvelta, lai pierādītu organizācijas darbību likumību, lai pārstāvētu organizāciju iespējamajos tiesas procesos, nodarbotos ar skaidrošanu un apmelojumu atspēkošanu informācijas telpā, kas atņem laiku un enerģiju nodarboties ar organizācijas tiešajiem uzdevumiem. Organizācijas finansētāji var īstenot papildu uzraudzības pasākumus, kas neplānoti tērē resursus.
- 3 Finansējuma zaudējums:** dezinformācijas rezultātā, ja tiek ietekmēta organizācijas reputācija, tad organizācija var zaudēt iespēju piesaistīt finansējumu, var samazināties ziedotāju interese par organizāciju, kā arī samazinās iespējas piesaistīt brīvprātīgos. Organizācijai var tikt liegta iespēja izmantot ziedojumu piesaistes platformas, bankas var atteikt uzturēt šādu organizāciju kontus.
- 4 Pieejas informācijas kanāliem zaudējums:** sociālo mediju platformu algoritmi veidoti tā, ka tie bloķē informāciju, ja tās avots tiek saistīts ar, piemēram, terorismu vai organizēto noziedzību. Šo procesu sauc par deplatformizēšanu (deplatformisation). Sociālo mediju platformas šādā veidā pasargājas no iespējamiem sodiem par nelikumību atbalstīšanu¹².

5

Psihosociālie zaudējumi: dezinformācijas kampaņa atstāj traumatiskas sekas uz organizācijas darbiniekiem, kuri daļēji vai pilnībā var pārtraukt veikt savus pienākumus, pamest organizāciju. Gan pašas organizācijas iekšienē, gan tās partneru un mērķgrupas vidū var pieaugt neskaidrība par darba turpināšanas iespējām. Tas tālāk rada citas sekas – organizācijai vairs neuzticas, pieaug skepse par tās darbības nepieciešamību. Īpaši ekstrēmās gadījumos, piemēram, organizāciju darbiniekiem, kas strādā ar augsta konflikta tēmām, var rasties arī fiziskās drošības apdraudējuma riski, kas rada papildus ieguldījumu nepieciešamību drošākos birojos vai apsardzē pasākumos.

Visos gadījumos pašas nopietnākās sekas ir tādas, ka organizācijas darbs var tikt paralizēts vai pat pilnībā apturēts, un organizācijas mērķgrupa, klienti vairs nesaņem nepieciešamos pakalpojumus un palīdzību, netiek pārstāvētas jūtīgu grupu intereses. Un tas diemžēl apliecinās, ka dezinformatoru mērķi, uzsākot melu kampaņu pret konkrēto organizāciju, būs sasniegti.

DEZINFORMATORU UZTURĒTIE MĪTI PAR PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ORGANIZĀCIJĀM

2024.gada augustā publicēts pētījums par pilsoniskās sabiedrības organizācijām Baltijā iezīmē, ka organizācijas ļoti aktīvi strādā, lai sasniegtu savu mērķus, bet saskaras ar ļoti nozīmīgām grūtībām: ierobežotu un nepastāvīgu finansējumu, nepieciešamību pamatā paļauties uz brīvprātīgo darbu, daudzos gadījumos ļoti neskaidrām nākotnes attīstības izredzēm¹³. Diemžēl, strādājot pie šādu sabiedrībai nozīmīgu jautājumu risināšanas, organizācijas neizbēgami nonāk situācijā, kad to darbību kāds cenšas ietekmēt, apzināti veidojot apdraudējumu organizāciju reputācijai informatīvajā telpā: apšaubot to darba lietderību un vispār organizāciju pastāvēšanas nepieciešamību. Daži biežākie mīti, kas tiek izplatīti par pilsoniskās sabiedrības organizācijām¹⁴, ir apkopoti zemāk.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas (PSO) ir vājas un tāpēc nespēj paveikt neko nozīmīgu: Tiek mēģināts radīt iespaidu, ka organizācijām nav iespēju paveikt kaut ko būtisku un tāpēc tās var uzskatīt par maznozīmīgām. Šim mītam kalpo tas, ka nereti pietrūkst metodoloģiju, kas ļautu uzskatāmi demonstrēt pilsoniskās sabiedrības organizāciju pienesumu valsts, pašvaldības attīstībā un sabiedriski svarīgu funkciju nodrošināšanā, kā arī NVO resursu nepietiekamība ierobežo iespējas ieguldīt ikdienas komunikācijas aktivitātēs.

Piemēram, projektā iesaistītās organizācijas minēja tādus mītus kā *mazie lauksaimnieki nav dzīvotspējīgi, tie neko nedara; organizācija ir tikai saujiņa cilvēku, kas uzspiež citiem savu viedokli.*

PSO tikai tērē citu nopelnīto naudu: Tiek mēģināts radīt iespaidu, ka organizācijas neko citu nedara, kā izlieto tām piešķirtos resursus, to mērķi ir tikai piesaistīti finansējuma "apgūšanai". Šo mītu atbalsta arī tas, ka pietrūkst metodoloģiju ekonomiskās ietekmes vērtēšanai, kā arī organizācijas pašas īsti labi nespēj komunicēt savu pienesumu kā darba devēji un ekonomiskā kapitāla veidotāji.

Piemēram, projektā iesaistītās organizācijas minēja tādus mītus kā *ES naudas apgūvēji, kas tikai īsteno projektus, lai iedzīvotos un gūtu sev labumu; dzīvo tikai uz valsts naudas.*

Valstis vai citas teritorijas mierīgi varētu attīstīties bez PSO/ sabiedrībai svarīgi jautājumi var tikt virzīti bez PSO: Primāri tiek mēģināts iedarboties uz lēmumu pieņēmējiem, finansētājiem, lai ierobežotu organizāciju darbības iespējas un iespējas saņemt nepieciešamos resursus, tā vājinot pilsonisko sabiedrību un demokrātiju kopumā. Šo mītu pastiprina formālas līdzdalības veidošana no valsts pārvaldes un politiķu puses, tiesiski noteikto līdzdalības procesu neievērošana.

Piemēram, projektā iesaistītās organizācijas minēja tādus mītus kā *nelietderīgi izmantoti resursi, jo patiesībā vides organizācijas neko nedara pareizi dabas aizsardzībai; organizācija vispār nepēta sabiedrībai vajadzīgo; organizācijai nestrādā visās tēmās, tikai vienā.*

PSO izmanto brīvprātīgo darbu, bet to vadītāji saņem labu

atalgojumu: Tiek mēģināts samazināt brīvprātīgo motivāciju darboties organizācijās, radot iespaidu, ka kāds (organizācijas vadība) iedzīvojas uz brīvprātīgo rēķina. Šo mītu pastiprina sociālās korporatīvās atbildības ietvaros uzņēmēju veidotas NVO, kas no uzņēmuma resursiem apmaksā NVO darbiniekus, kā arī pašvaldības, kas savu projektu konkursu ietvaros neattiecinā darbinieku izmaksas, tā radot maldīgu priekšstatu, ka arī lielu NVO vadība ir iespējama bez atalgojuma.

Piemēram, projektā iesaistītās organizācijas minēja tādu mītu kā *vadība saņem finansējumu no pasaules "slepenās" organizācijas vadītāja Sorosa; visas vides organizācijas ir savstarpēji saistītas - "zaļā mafija"*.

PSO nodarbojas ar kaut kādiem sev interesējošiem jautājumiem,

bet nepievēršas patiesi svarīgajam: Šis mīts aktualizējies, piemēram, kontekstā ar Ukrainas iedzīvotāju uzņemšanu Latvijā, kur PSO tiek pārņemts, ka tās nenodarbojas ar Latvijas iedzīvotāju problēmu risināšanu, ignorē valstī notiekošo, bet palīdz "citiem", turklāt – sniedzot kaut kādas nepamatotas priekšrocības¹⁵. Ar šo mītu saskaras arī NVO, kas strādā ar starptautiskās partnerības jautājumiem, sniedzot Latvijas atbalstu citu valstu attīstībai, kaut gan arvien vairāk ir izprotama globālu izaicinājumu tieša ietekme uz Latvijas drošību un attīstību - sākot no preču piegādes ķēdēm, beidzot ar drošību.

Piemēram, projektā iesaistītās organizācijas minēja mītus kā *skrien pakaļ tikai Eiropai, jo klimata pārmaiņas neeksistē - tās ir tikai business; nevienam neinteresē un nav vajadzīga "nepareizā" latgaliešu valoda; organizācijas nevis apkaro atkarības, bet atbalsta to izplatīšanos; Daugavpils nav Latvija un tur nekā laba nav; latgaliešu valoda ir tikai akcents un latviešu valodas kropļošana; nodarbojas ar cilvēktirdzniecību.*

PSO roku rokā sadarbojas ar valstu valdībām un patiesībā ir pret

sabiedrības interešu aizstāvēšanu: mīts īpaši tiek popularizēts tajās valstīs, kur ilgstoši ir zema sabiedrības uzticēšanās valsts pārvaldei. Piemēram, Latvijā, saskaņā ar OECD 2024.gada jūlijā publicētajiem datiem, valdībai uzticas 29% aptaujāto (vidēji OECD valstīs šis rādītājs ir 39%)¹⁶. Šo mītu pastiprina arī NVO darbības politizēšana, pasniedzot to darbību kā piesaistītu kādām partijām vai ārvalstu politiskajiem spēkiem.

Piemēram, projekta pasākumos iesaistītās organizācijas minēja mītus, ka *latgaliešu valodu finansē Krievija; vides organizācijas ir Putina ietekmes īstenotāji Latvijā un darbojas pret valsts drošību; organizācija darbojas tikai vietējās domes interesēs un apmaksā kāda partija; latgalieši ir seperātisti un grib atdalīties no Latvijas.*

¹³ Ziņojums angļu valodā pieejams šeit: <https://en.hive-mind.community/blog/910.navigating-disinformation-trends-and-civil-society-challenges-in-central-and-eastern-europe-regional-mapping-reports-2023-2024>

¹⁴ Autoru kompilācija no dažādiem avotiem un projekta ietvaros sniegtās Latvijas organizāciju pieredzes.

¹⁵ Dezinformācijas piemērs un tā atspēkojums: <https://rebaltica.lv/2024/02/vai-ukrainiem-ir-vairak-var-da-brivibas-un-atbalsta-neka-citiem-latvijas-iedzivotajiem/>

¹⁶ Avots angļu valodā: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results-country-notes_a8004759-en/latvia_b5b59158-en.html

KĀ ORGANIZĀCIJĀM CĪNĪTIES AR PRET SEVI VĒRSTU DEZINFORMĀCIJU

Katrai organizācijai ir jābūt gatavai, ka dezinformācijas izplatītāji var vērsties pret tām. Īpaši, ja organizācija strādā ar specifiskiem jautājumiem, kas jau raisa debates sabiedrībā. Tādēļ ir būtiski izveidot un attīstīt stratēģijas dezinformācijas draudu paredzēšanai, kā arī – kā uz to reaģēt. Nevalstiskajām organizācijām ir svarīgi sagatavot un atbalstīt savus darbiniekus, lai tie būtu gatavi reaģēt šādās situācijās. Tas nozīmē vienlaikus gan stiprināt katra indivīda prasmes un zināšanas dezinformācijas atpazīšanā, gan arī – kopējās organizācijas stratēģijas ieviešanā.

Organizācijām ir svarīgi no vienkārši reaktīvas reaģēšanas pāriet uz plānotu, sistemātisku procesu analizēšanu, lai paredzētu, kādus riskus organizācija, tās darbinieki un īstenotās programmas var piedzīvot¹⁷. Pilsoniskā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas var efektīvi darboties, lai samazinātu dezinformācijas plūsmu ar savu ekspertīzi un faktiem. Viena no būtiskākajām to priekšrocībām ir tas, ka šādām organizācijām bieži jau ir cieša saikne ar savu auditoriju, kas var palīdzēt ātri identificēt un apgāzt maldīgo informāciju¹⁸.

ČETRI FAKTORI, KAS VAR BŪTISKI STIPRINĀT ORGANIZĀCIJAS SPĒJU STĀTIES PRETĪ DEZINFORMĀCIJAS DRAUDIEM:

1. Precīzas informācijas un faktu sagatavošana un izplatīšana

Lai nekļūtu par dezinformācijas vieglu upuri, ir svarīgi izvērtēt informāciju, ar ko dalās organizācija, kā arī tās biedri. Izplatot informāciju, kas ir balstīta korektos datos, ar precīziem faktiem, var atbildēt mītiem un baumām par konkrēto tēmu. Turklāt šāda komunikācija arī stiprina auditorijas uzticēšanos organizācijai, un tā var būt noturīgāka pret dezinformāciju.

2. Darbs ar medijiem un žurnālistiem

Ilgtermiņā būvējot attiecības ar medijiem, to acīs organizācija var kļūt par uzticamu avotu, kurš sniegs patiesu un pārbaudītu informāciju. Tādā veidā iespējams nodrošināt, ka mediju pārstāvji, izvēršoties dezinformācijai par organizāciju, palīdzēs ar to cīnīties, dodot platformu, lai organizācija varētu sasniegt plašāku auditoriju.

3. Pilsoniskās sabiedrības mobilizēšana

Cīņā ar dezinformāciju ir labi nebūt vienam, kas nozīmē, ka savstarpējās attiecības starp aktīvākajām pilsoniskās sabiedrības daļām – dažādām nevalstiskām organizācijām un citām – var palīdzēt vienoties kopīgā stratēģijā, lai izplatītās nepatiesās informācijas vietā pēc iespējas plašāk spētu piedāvāt tās atspēkojumu¹⁹.

Ir svarīgi dibināt kontaktus ar citām nevalstiskām organizācijām, apvienoties asociācijā, kas var sniegt nozīmīgu atbalstu brīdī, kad organizācija kļūst par dezinformācijas mērķi. Tāpat tas ļauj identificēt un diskutēt savā starpā potenciālos draudus un organizāciju ievainojamību, ja notiek dezinformācijas uzbrukums.

Bieži vien daudz efektīvāk un drošāk būs dažādām organizācijām apvienot savus spēkus un resursus, lai kolektīvi izveidotu stratēģiju un darbības plānu, kā pretoties dezinformācijai²⁰.

4. Sadarbošanās ar uzņēmumiem

Ne vienmēr nevalstiskajai organizācijai būs pietiekami resursi, lai ar dezinformāciju cīnītos saviem spēkiem. Tad var meklēt iespēju veidot partnerību ar uzņēmumiem, kas var palīdzēt izplatīt patieso informāciju, piemēram, sociālo mediju organizācijām. Pasaules Veselības organizācija sadarbojoties ar ziņapmaiņu lietotnes *Rakuten Viber* radītājiem, lai izveidotu interaktīvu *chat-bot*, kas savukārt ļāva izplatīt patiesu informāciju par COVID-19 cilvēkiem visā pasaulē, valodās, kurā viņi runā, ar mobilo telefonu starpniecību²¹.

Organizācijas savā ikdienas darbībā var ieviest vairākus uzlabojumus, kas var tās sistēmiski pasargāt no dezinformācijas riskiem:

- ✱ sekmēt organizācijas **caurspīdīgumu**, publicējot tās gada pārskatus, projektu finansētājus un citu informāciju;
- ✱ izstrādāt organizācijas **ētikas kodeksu**, piemērot to darbībā;
- ✱ rūpēties par organizācijas **informācijas drošību** gan lietvedībā un dokumentu aprītē (piemēram, šifrētu dokumentu uzglabāšana, strukturēta informācijas aprīte), gan saziņā un komunikācijā (piemēram, sociālo tīklu divfaktoru autentifikācija, droša mājas lapas izvietošana);
- ✱ veidot **darbiniekiem atbalstošu vidi**, lai sekmētu individuālo noturību, paaugstināt komunikācijas un tehnoloģiju lietošanas prasmes;
- ✱ attīstīt **mācīšanās vidi**, pārrunājot kļūdas un pilnveidojot savu darbību;
- ✱ radīt vadības sistēmas, kas sekmē **risku vadību**, kļūdu novēršanu pirms tās rodas.

17 <https://www.interaction.org/disinformation-toolkit-2-0/part-2/responding-when-csos-ngos-are-targeted/>

18 <https://akademie.dw.com/en/civil-society-actors-offer-community-based-fact-checking/a-53956502>

19 <https://www.economist.com/leaders/2024/05/02/how-disinformation-works-and-how-to-counter-it>

20 <https://gisf.ngo/blogs/disinformation-and-security-risk-management-for-ngos/>

21 <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/who-and-rakuten-viber-fight-covid-19-misinformation-with-interactive-chatbot>

KĀ SAGATAVOTIES DEZINFORMĀCIJAI, KAS VAR SKART NVO

- 1 Identificēt ar organizāciju saistītos dezinformācijas riskus.** Tas nozīmē, ka nepieciešams identificēt potenciālās vājās vietas, kā arī iespējas, kā proaktīvi sagatavoties iespējamam dezinformācijas “uzbrukumam” organizācijai. Tai skaitā paredzēt iespējamus atbilžu vēstījumus, kā arī jau iepriekš komunikācijā būvēt stingru pamatu savam vēstījumam sociālajos medijos un partneru komunikācijā.
- 2 Veikt potenciālo mediju draudu novērtējumu.** To var izdarīt, atbildot uz tādiem jautājumiem, kā – vai organizācija iepriekš ir cietusi dezinformācijas dēļ; kādas bija atbildes reakcijas un ko no tā var mācīties; ko organizācija darīja pirms šī notikuma un vai situācijas risinājums bija veiksmīgs; vai un kā tika iesaistītas mērķa auditorijas, projekti, partneri; vai organizācijai ir formalizēti soļi vai politika, kā rīkoties situācijās, kad ir augsts dezinformācijas uzbrukuma risks?
- 3 Apmācīt komandas dezinformācijas identificēšanā.** Jāpārlicinās, ka komandas dalībnieki zina, kādi ir iespējamie signāli, ka informācija ir dezinformācija, prot atpazīt patiesu un nepatiesu informāciju. To var palīdzēt izdarīt gan ar dažādām mācībām, gan arī tiešsaistes kursiem un materiāliem, uz kuriem saites var atrast šī materiāla pēdējā nodaļā.
- 4 Dezinformācijas izplatīšanas konteksta izpratne.** Jau saskaroties ar dezinformāciju, kas skar organizāciju, svarīgi uzdot jautājumus, kas palīdz saprast, kāds ir politiskais konteksts, kas ir iespējama dezinformācijas avots, kā arī – kāds varētu būt dezinformācijas mērķis. Ieinteresēto pušu identificēšana ir būtiska, lai izveidotu atbildes darbības stratēģiju.
- 5 Ilgtspējīga stratēģija – pilsoniskās sabiedrības noturības stiprināšana.** Proaktīvi pasākumi attiecību izveidošanai, uzticības veidošanai un patiesas informācijas veicināšanai par to, ko dara nevalstiskā organizācija, palīdz nodrošināt spēcīgu aizsardzību pret dezinformējošiem apgalvojumiem, kad tie izskan. Attiecīgi, organizācijas ar vājām attiecībām ar savu kopienu, kas reti dalās ar informāciju, šādiem uzbrukumiem būs vairāk pakļautas. Lai gan zināms, ka tas ir būtiski, nevalstiskās organizācijas nereti strādā apstākļos, kad attiecību stiprināšanai tik daudz laika neatliek, tādēļ daži ieteikumi, kas varētu palīdzēt sagatavoties organizācijai negaidītiem dezinformācijas draudiem:
 - Proaktīvi stiprinātas attiecības ar uzticamiem informācijas avotiem. Veidot attiecības ar žurnālistiem, organizējot tikšanās, lai izstāstītu par organizācijas aktualitātēm, regulāri ielūgt tos uz pasākumiem un aktivitātēm, tā saglabājot savu lomu kā informācijas pamata avots žurnālistam.
 - Attīstīt komunikācijas plānu proaktīvai komunikācijai par organizāciju. Veicinot informāciju par organizāciju ārpus aktīviem projektiem, ir iespēja pašiem veidot savus naratīvus un tādā veidā arī auditoriju padarīt noturīgāku pret potenciāliem dezinformācijas vēstījumiem. Ja pati organizācija nedalīsies ar to, ko dara un kādi ir tās mērķi, tad dezinformatoriem būs daudz vieglāk šo informācijas trūkumu aizstāt ar nepatiesu informāciju²².

ASV lielākā nevalstisko organizāciju un partneru asociācija InterAction piedāvā galvenos aspektus²³, ko ņemt vērā, izveidojot stratēģiju, lai identificētu un atbildētu tiešsaistē izplatītai dezinformācijai, kas var apdraudēt organizācijas darbību.

- ✦ **Izvērtē** organizācijai saistošo mediju un informācijas ekosistēmu, lai saprastu, kur ir lielākais dezinformācijas risks!
- ✦ **Identificē, kas** izplata nepatiesu informāciju par organizāciju, tās vadītājiem vai projektiem un izvirzi hipotēzes, kādēļ šāda informācija tiek izplatīta!
- ✦ **Identificē, kāda** tieši informācija tiek izplatīta vai pateikta un kā tā izplatās!
- ✦ **Nosaki**, kā šo informāciju varētu apturēt vai ierobežot un organizācijas iekšienē, sadarbībā ar vadību, sadaliet darba pienākumus, lai to paveiktu!
- ✦ **Sadarbojies** ar līdzīgām nevalstiskām organizācijām vai iesaistes pusēm, lai izveidotu kopīgu izpratni un atbildes reakcijas plānu dezinformācijas uzbrukumiem!

²² Apkopojums no dažādiem avotiem: <https://www.interaction.org/disinformation-toolkit-2-0/part-2/responding-when-csos-ngos-are-targeted/> <https://www.interaction.org/blog/7-steps-to-combat-disinformation/>

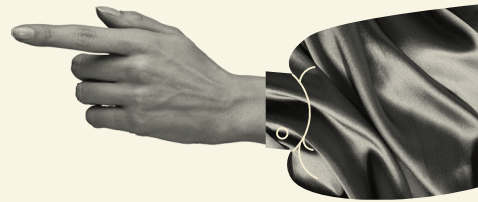
²³ <https://www.interaction.org/about-interaction/>

POTENCIĀLĀS REAKCIJAS UZ DEZINFORMĀCIJU IZVĒRTĒŠANA

KĀ SAGATAVOTIES DEZINFORMĀCIJAI, KAS VAR SKART NVO

RĪCĪBA	IEGUVUMI	RISKI
Neatbildēt tieši, monitorēt situāciju, bet ļaujot dezinformācijai organiski pazust.	Ļauj informācijai, kas var nebūt redzama jūsu auditorijai pašai pazust. Šādā veidā netiek "uzkurināta" situācija vai iedota papildu ticamība nepatiesajai informācijai.	Auditorija, kas būs saskārusies ar šo dezinformāciju, var izveidot negatīvu attieksmi pret organizāciju. Ieraksti vai ziņas var ik pa laikam atkal tikt pārpublicēti, tā ilgāku laiku sagādājot potenciālos draudus organizācijai.
Tieši pretoties dezinformācijas, izplatot informāciju savas organizācijas tiešsaistes mediju kanālos.	Ļauj organizācijām labot nepatiesus apgalvojumus par pašām organizācijām vai to darbu. Var būt efektīvi, ja organizācijai ir uzticams tēls kopienā un cieša saikne ar vietējo kopienu.	Satura izveide un publicēšana, kā arī atbildes reakciju monitorēšana prasa nozīmīgu laika un cilvēkresursu ieguldījumu. Tāpat pastāv iespēja, ka šī informācija izsauks negatīvu atbildes reakciju un tādā veidā radīs vēl lielāku konfliktu un plašāku dezinformācijas plūsmu.
Atbildēt dezinformācijai caur uzticamiem partneriem vai ietekmes pusēm, kam ir līdzīga misija.	Vietējās kopienas ietekmes puses un uzticības saites var tikt izmantotas, lai ierobežotu bīstamus naratīvus; aizsargāt savu pozīciju kā apolītiskai, ar fokusu palīdzēt sabiedrībai, organizācijai.	Var radīt apdraudējumu arī atbalstītājiem, kas var tikt kritizēti par jūsu organizācijas aizstāvēšanu. Komunikācijas vēstījumi var nebūt tik tieši mērķēti, kā būtu pašas organizācijas radītie argumenti.
Popularizēt alternatīvus vēstījumus, kas sniedz informāciju jūsu mērķa auditorijai caur jauniem naratīviem.	Nomaina dezinformācijas naratīvu, piedāvājot jaunu informāciju vai alternatīvus vēstījumus.	Attīstīt un izplatīt pilnībā jaunu saturu prasa lielu laika un cilvēkresursu.

NODERĪGI RESURSI

Resursi medijpratības prasmju stiprināšanai:

Tiešsaistes kurss medijpratībā latviešu valodā:
<https://veryverified.eu/lv/home-latviesu-valoda/>

NEPLP Medijpratības datubāze ar dažādiem mācību, informatīviem un pētnieciskiem materiāliem medijpratības jomā: <https://datubaze.neplp.lv/>

Latvijas drošāka interneta centra mājas lapa ar dažādiem izglītojošiem materiāliem: <https://drossinternets.lv/>

Valsts Kancelejas ilgtermiņa iniciatīva sabiedrības medijpratības un noturības pret dezinformāciju stiprināšanai: <https://melnsuzbalta.lv/>

Kritiskās domāšanas attīstības biedrības Skepticafe e-kurss par kritisko domāšanu: <https://skepticafe.lv/2022/10/23/klusti-par-digitalo-detektivu-apgustot-e-kursu-kritiskaja-domasana/> un citi Skepticafe materiāli: <https://skepticafe.lv/materiali/>

Dezinformācijas atpazīšanas un citi noderīgi kursi Poynter Institūta mājas lapā (angļu valodā): <https://www.poynter.org/product-category/fact-checking/>

Resursi pilsoniskās sabiedrības organizāciju noturības pret dezinformāciju stiprināšanai:

Kā noteikt NVO risku saskarties ar dezinformāciju; praktiski ieteikumi: <https://www.interaction.org/disinformation-toolkit-2-0/part-1/>

Aktuālie ES projekti, kuros radīti materiāli cīņai ar dezinformāciju: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/fighting-disinformation/funded-projects-fight-against-disinformation_en

Baumu izplatīšanās izsekošanas rīks starptautiskā komunikācijas vidē: <https://internews.org/resource/managing-misinformation-humanitarian-context/>

Starptautiskā Pilsoniskās sabiedrības centra materiāli: <https://icscentre.org/resources/countering-misinformation-and-disinformation/>